

Петко Р. Славейков
Изворът на Белоногата

Помежду Ибинча и Харманлии на пътя има една чешма,
която ся казва „Ак балдър чешмеси“,
за нея живее в народът следующото предание:

Видиш ли долу в полето,
дет ся мержеят, чернеят
дестина дръвля върбови?
Там било село Бисерча
в стари години, отколе,
там се родила, живяла
мамина мила Гергана.

Гергана, пиле шарено,
Гергана, кротко агненце,
кат бисер между мъниста
тя била между момите;
първо и либе Никола —
вакло огиче пред стадо
помежду селски ергени!

Гергана още Никола,
двамата лика-прилика,
като два стърка аглика,
двамата млади, зелени,
един за други родени,
един у други влибени,
влибени вярно, примерно.

Либил Никола Гергана,
либил я и я задирял:
заран и вечер по извор,

по хора всяка неделя,
по тлъки всяка прилука
и по седенки всяка нощ.

Било то вече посреднощ.
Седенките ся разиждат —
праща Никола дома и
своята мила Гергана,
китка и цвете поиска.
Гергана тихо говори:
— Късно е, либе, за китка:
месечинка си залезе,
а петли не са попели —
време е сега потайно,
грозна, невярна полунощ;
звезди блещукат над нази,
веди прелитат край нази, —
змееве, змейски духове
и самодиви-нощянки,
ще видят, ще ни завидят —
китка ся дава за обич,
кога ся зора зазори;
в зори е китка кръвена,
утре ти китка готова.
Дигни се рано да станеш,
утре на нива да идеш,
на изворът мя почакай,
биволи докат напоиш,
аз с бели менци ще дойда
за прясна вода студена,
ще ти дам китка кичена
от мое чело на твое,
с тебе за мене да бъде...

Черна им честта горките,
черна веда ги подслуша,
подслуша, та им завидя,
на зло ги око мернала,
сторила да ги погуби.

Рано ранила Гергана,
станала, та се умила,
пред икони се прекръсти,
тихо се богу помоли.
Росна е китка набрала
и я на чело забола.
Дига кобилца на рамо,
та си на извор отива;
не сваря тамо Никола,
чай сваря бели чадъри.
Нощя е везир пристигнал,
с войска си тука застанал.

Гергана вода налива,
бели си крака измива.
Везир пред чадър седеше,
гледал Гергана, чудил ся —
чудил ся хубост таквази,
де ся е зела на село.
Гледал я везир, сматрял я
и от сърце я поревнал.
Допраща слуги, вика я.

Везир и дума продума:
— Българко, млада девойко,
що ми си рано ранила
за прясна вода на извор?
— Рано съм, аго, ранила
за прясна вода студена,
по-рано да си ошетам...
Тейко ми, стара стария,
бърза на нива да идем.

— Ходиш ли, млада девойко,
ходиш ли и ти на нива.
да гориш лице снежано,
да косиш ръце нежани?
Ти не си за туй родена,
най си родена, дарена

бяла ханъма да бъдеш,
все по чардаци да ходиш...
Я хайде, бяла българко,
хайде на Стамбул да идем,
дето ще шеташ на други,
други на тебе да шетат.
— Добре съм, аго, аз тука
при старий баща и майка,
мен не тежи ми шетнята.
Откакто съм ся родила,
все тъй съм расла, порасла,
кога по нива, по лозе
на стар бащица на помощ,
кога пък в къщи да шетам —
на мила майка отмяна.

— Ще дойдеш, бяла българко,
ще дойдеш с мене на Стамбул,
ще дойдеш, друго не бива.

— Жив да си, аго, недей мя!
Как ще оставя баща си,
майка си, как ще замина?

— Туй ли се грижиш и мълвиш?
Не щеш ли и тях да вземем,
да ги заведем с нази си?

— Мили ми, аго, ливади,
свидна ми мила градинка!

— Ливади искай от мене,
все по ливади да ходиш,
каквито искаш градини
и цветя вътре всякакви...

Жално въздъхна Гергана,
умилно дума продума:
— Няма там, аго, по вази,

няма там стени таквизи,
зиме със здравчец обрасли,
лете със сива лиляка;
няма там бяло кокиче,
ни теменужка дъхава
между къдрави шубрачки;
в поля чернока аглика
на всяко рано пладнище,
злат минзухарец в равнище,
ни ален божур в странище...

В моята мала градинка
доста е мене, що имам:
всякакви ружи шарени,
шарени, жълтоалени,
дребен босилчец черночък,
син кремък, жълта латинка,
бял кремък чисто сребърен,
бисерно, росно леденче,
крехка върбица клоната,
стволеста камха рехата,
червем седянка вечерен,
синкави рохли ранници,
карамфил зимен и летен,
ширбой ми кичест ператен
и морав стратул бархатен.
Тез живи цветя няма ги
в вашите, аго, градини!
Там всичко расте насила
и дето расте, там вене...
Хубаво всичко на село,
охолно, аго, на воля!

— Хубава, млада българко!
защо си толкоз глупава!
Склони ти само да дойдеш,
на Стамбул да те заведе:
да видиш де е хубаво,
да познаш що е охолно!
Аз ще заръчам, щом идем,

да ти изградят градини,
каквито искаш, дето щеш.
И ще направя за тебе
в градини нови сараи
със дванадесет капии,
с триста прозорци джамлии.
С миндери ще ги обградя,
с ястъци ще ги обредя,
с дюшеци ще ги постеля,
да седиш на тях, да гледаш,
додет ти видят очите...

— Стамбул е, аго, за мене
тук, дето аз съм родена,
а най-хубави сараи —
там онзи моя бащин дом.
Що ми са много капии,
когато мога от една
да ходя и да дохождам?
Що ми са триста прозорци,
когато мога всякога
от едно само прозорче
да гледам деня слънцето
и вечер ясен месечка
с милиони звезди около!
Какви по-светли сараи
от тез небесни сводове?
Какви по-добри миндери
от таз зелена морава!

— Младо, безумно момиче,
ти още нищо не знаеш!
Мене повярвай, послушай,
да си намериш късметът:
бяла ханъма да станеш,
злато, коприна да носиш,
в светли хареми да седиш,
жълти жълтици да нижеш
размесом с дребен маргарец.

— Хубаво, аго, жив ми бил.
но аз съм проста селянка,
не ми са драги хареми,
нито свилени премени;
не искам жълти жълтици,
не искам дребен маргарец!
Стига ми това, що имам!
Таз огърлица мъниста
и този плетен косичник...
Най-подир, аго, знаеш ли?
Ако не знаеш, да знаеш:
аз съм се клела, заклела
и клетвата ми вярна е:
Първо ми либе Никола
първо венчило той ще е...

— Колко си проста, безумна!
Та що е твойт любовник
пред мене и пред властта ми?

— Пред тебе, аго, нищо е;
но за мен, знаш ли, всичко е,
воля аз него, та него...

— Волиш ти него, та него! —
отвърна везир сърдито, —
но своя воля ти нямаш,
мойта е воля над тебе;
господар аз съм над тебе —
аз ще ти бъда стопанин...

Гергана дума продума:
На живот ми си господар,
но на волята не ми си;
Без воля стопан ставаш ти
на мъртво сърце студено...

Смая се везир с Гергана;
вярност в любов й почете,

пусна момата свободна
и надари я богато,
после за помен поръча
изворът чешма да стане.

Дюлгери чешма градили,
в село се дума разчуло,
че са Гергана вградили.
Истина било, тъй стана:
залиня мома Гергана,
като лист рано ознобен,
залоша, още закрепя
кат ран босилек в засуха.
Крея Гергана на крака
нещо ми до три месеца,
легна Гергана на дрехи...
Ходи Никола, дохожда,
води и врачки, знахари,
с разни я билки цериха,
от нищо не и преиде.
Година време не склучи,
богу душица предаде...
Сето я село пожали
и всички са ся събрали,
всякой свещица запали...
Моми и венци изплели...
момци и гробник сковали...
От къщи кат я дигнали,
ред я по редом носили,
до тъмен гроб я занесли,
занесли, там оставили...

Никола, верен любовник,
рано ранява у вторник,
та си на гроба отива,
с бял тамян гробът прекадил,
с руйно го винце попрелял
и вощеница запалил...
Върнал ся от гроб Никола,

но не се върнал дома си;
и до ден днешен няма го...
Счува ся само дълбоко
цафарата му, тъмната,
тъжно да свири и тътне,
кога се вести Гергана,
там на чешмата седнала,
на месечинка да преде.

1873